

א-11

ומתריצין: **אלא** הברייתא מדברת בכותל רעוע, שעמד בין כך ליהרס, ולא הפסיד לו כלום בשבירת הכותל. ולכן, כל הנידון הוא רק על בריחת הבהמה, שעליה הוא פטור מטעם "גרמא".

אמר מר: הכופף קמתו של חברו בפני

הדליקה.

והוינן בה: **היכי דמי?**

אילימא דמטיא ליה, אם נאמר שהאש הגיעה לקמה לאחר הכיפוף ברוח מצויה, אם כן, **בדיני אדם נמו נחייבו!** שהרי זה כאילו הבעיר את הקמה בידים. (12)

כוונתם לגנוב הבהמה, לפיכך כל זמן שלא הוציאה מרשות בעלים הרי לא עשו הנזק שנתכוונו לו, שהיא הגניבה, ולפיכך לא נתחייבו ולא נעשית הבהמה ברשותם, אבל פורץ גדר חברו אין כוונתו לגנוב, ולא נתכוון אלא שתצא הבהמה ותזיק ויתחייבו הבעלים בנזיקה, ולכן הוא חייב באותו נזק כדין כל מזיק.

ועוד כתבו התוס' להקשות על שאלת הגמרא שיתחייב על הכותל בדיני אדם, דלמא באמת חייב על הכותל, ופטור מדיני אדם היינו על הבהמה בלבד. ותירצו דלא שייך לומר פטור מדיני אדם אילו היה שום חיוב או בבהמה או בכותל.

והוסיפו שלפי המסקנא שמדובר בכותל רעוע, אמנם החיוב בדיני שמים הוא רק על הבהמה ואילו על הכותל אינו חייב אפילו בדיני שמים כיון שהוא רעוע ומצוה לסותרו. ומכל מקום שייך לומר חייב בדיני שמים כיון שיש דבר שחייב בו בדיני שמים.

אולם בתוס' בסנהדרין שם כתבו בתירוץ אחד שגם על הכותל חייב בדיני שמים, כי הבעלים נהנים בינתיים מהכותל עד שיודמנו לו פועלים לתקן.

ובשלטי הגבורים כתב טעם אחר שמאחר שיש שם בהמה אין עליו מצוה לסתור שמא תצא הבהמה, ולכן הוא חייב בדיני שמים גם על הכותל.

12. ומדובר שבשעת הכפיפה עדיין לא נשבה הרוח, אבל אם כבר נשבה הרוח, הרי אף שהיא

הבהמה פטור, אבל הליסטים חייבים. שהרי קתני בספא "הוציאה ליסטים, ליסטים חייבים". ומשמע שגם הליסטים אינם חייבים אלא רק בהוציאה, אבל לא כשרק פרצו את הדלת.

וכן הביאו ראייה זו התוס' בסנהדרין [עז א ד"ה בנזקין]. אולם כתבו שיש לדחות, שהליסטים פטורים רק על מה שהבהמה הזיקה, ולא על אבידת הבהמה עצמה.

וברשב"א כתב ש"פטורים" משמע בין שהזיקה בין שהוזקה.

וכדעת רש"י כתבו גם התוס' כאן [ד"ה אילימא], שקושיית הגמרא היא שיתחייב על הכותל ולא על הבהמה, שעל הבהמה ודאי אינו חייב בפריצת גדר בעלמא, לפי שאין זה אלא גרמא.

אולם יש ראשונים שחולקים, וסוברים שקושיית הגמרא היא על אבידת הבהמה עצמה, שיתחייב עליה הפורץ. ולדבריהם, המשנה מדברת רק על הפטור מנזקי הבהמה, שעל זה פטורים הליסטים, היות ו"לא ברי הזיקא", כי יתכן שהבהמה לא תזיק. אבל ביחס לאבידת הבהמה, נחשב הפורץ למזיק גמור, וכאילו איבדה בידים. רמב"ן בדינא דגרמי, והרא"ה בשיטמ"ק.

ודעת הרמב"ם [נזקי ממון ד ב] היא, שאף על נזקי הבהמה חייב הפורץ גדר אם הכותל היה בריא.

וכתב בתשובה [הובא שם במגדל עוז ובמגיד משנה] לחלק בין פרצוה ליסטים שהם פטורים על הנזק של הבהמה לבין פורץ גדר. שהליסטים

ומתריצין: **אלא, דמטיא**, כאן מדובר באופן שהאש הגיעה רק ברוח שאינה מצויה, ולא היה לו להעלות על דעתו שהאש אכן תגיע לקמה כתוצאה מהכיפוף, ולכן הוא אינו חייב בדיני אדם.⁽¹³⁾

ורב אשי אמר: לא כך נאמר בברייתא שכפף קמתו של חברו. אלא, "טמון" אתמר, שכיסה את קמת חברו בסדינים כשראה שהדליקה מתקרבת אליה, וגרם בכך הפסד לחבירו, שעל ידי כן כיסוי התבואה פטור המבעיר מלשלם עבור האש שהדליק, **משום דשויה "טמון" באש**, שגזירת הכתוב הוא שאין חייבין בנזקי אש על דבר שהיה טמון

ומכוסה בשעה שהוא נשרף, ולכן הוא מתחייב בדיני שמים.⁽¹⁴⁾

אמר מר: השוכר עדי שקר.

והוינן בה: היכי דמי?

אילימא לנפשיה, ששכר אותם כדי להוציא ממון מחבירו לעצמו, אם כן, **ממונא בעי שלומי**. הוא צריך להחזיר את אותו ממון שהוציא מחבירו שלא כדין ומצוי עתה בידו, **ובדיני אדם נמי נחייב** אותו בהחזרת הממון הזה!⁽¹⁵⁾

רוח שאינה מצויה, חייב המכופף אף בדיני אדם. מגיד משנה [נזקי ממון יד יד].

13. כתב החזון איש [ו ז], מכאן ראה, שגם אם בשעת הבערת האש היה הדבר הנשרף מגולה, ונעשה טמון בשעה שנשרף, הוי טמון.

וכתב עוד, שאם היה להיפך, שהיה טמון בשעת ההבערה, ואחר כך נתגלה, לא מסתבר שיהא חייב, שהרי בשעת השריפה הוא אנוס, ואי אפשר לו להציל, ולא מחייבים אותו אלא על הדלקתו, ואז הרי היה טמון. ואמנם, אם היה יכול להציל באמצע, לאחר שהתגלה, נראה שהוא חייב.

14. ואין לומר שהוא פטור מדיני אדם כי איננו יודעים שהם עדי שקר, שכיון שאם היינו יודעים שהם עדי שקר היה חייב לשלם, לא שייך לומר "פטור מדיני אדם". תוס' ד"ה ממונא.

הגר"א כתב, שלכאורה היה אפשר לתרץ שהיה באמת חייב לו, אלא שלא היו לו עדים על זה, ולכן שכר עדי שקר. אלא שמכאן יש ראייה, שבאופן כזה אינו חייב אפילו בדיני שמים, אלא שעובר על מדבר שקר תרחק. ביאור הגר"א

ח"מ לב א.

15. וגם בדיני שמים אינו חייב אלא כשאין לחבירו מה לשלם, או שאיננו יודעים שהם עדי שקר, אבל אם יכול הלה להוציא את הממון מחבירו, אינו חייב בדיני שמים. תוס' ד"ה אלא. ועוד כתבו, שרק אם שכר את העדים הוא חייב בדיני שמים. אבל אם רק אמר להם שיעידו שקר, אינו חייב אף בדיני שמים, לפי שהיה סבור שלא ישמעו לו להעיד שקר. והוכיחו כן מהמשנה לקמן [נט ב], שהשולח את הבעירה ביד חרש שוטה וקטן חייב, ואם שילח ביד פיקח, הפיקח חייב. משמע שהשולח פטור אף בדיני שמים.

והאחרונים הקשו על התוס' מהגמרא בקידושין [מג א], מדין האומר לשלוחו "צא והרוג את הנפש", שהשליח חייב ומשלחו פטור, ושמאי הזקן מחייב את המשלח. ואמרה הגמרא שם, ששמאי אינו מחייב אלא בדיני שמים. ושואלת הגמרא: וכי תנא קמא פוטר את המשלח אפילו מדיני שמים? ומתוצת, שאמנם לדברי הכל שניהם חייבים בדיני שמים, אלא המחלוקת ביניהם אם הוא חייב ב"דיני רבא" או

והוינן בה: במאי עסקינן?

אילימא כבי תרי, שמלבדו יש עד נוסף היודע את אותה עדות, אם כן פשיטא שהוא חייב על כך בדיני שמים, (17) שהרי **דאורייתא הוא!** מקרא מפורש הוא, שנאמר בעד המסרב לבוא ולהעיד עבור חברו את

ומתרינן: **אלא להבריה**. ששכר עדי שקר להוציא ממון מראובן לשמעון, ולא לעצמו, ולכן אין לחייב אותו על כך בדיני אדם, היות והוא עשה את הנזק ב"גרמא" ולא בידים. (16)

אמר מר: **והיודע עדות לחבירו ואינו מעיד לו**.

יתחייב אף בדיני אדם, משמע שאפילו שני עדים הכובשים עדותם פטורים מדיני אדם. והטעם הוא, משום שאינו חייב להעיד לחבירו אלא מצד גמילות חסדים, ואם לא רצה לקיים אותה מצוה, אין לחייבו ממון על כך. רמב"ן בדינא דגרמי.

והמאירי כתב, שהטעם משום שאין זה אפילו בגדר "גרמא", הואיל ואין כאן מעשה בפועל, אלא רק נמנעים מלהעיד.

ויש ראשונים שסוברים שבשני עדים חייבים בדיני אדם. ויש שגרסו כן בגמרא "אילימא כבי תרי, בדיני אדם נמי ניחייב". פסקי הרי"ד.

17. ואף שהכתוב מדבר כשהשביע אותו חברו לבוא ולהעיד לטובתו את היודע לו, וכפר ואמר שאינו יודע לו דבר, כדכתיב "ושמעה קול אלה", מכל מקום, שומעים מדברי הכתוב הזה גם שהוא חייב להעיד. כי כך הוא ביאור הכתוב: אם כפר האדם בהשבעה שהשביעוהו על דבר עדות, שאם לא יגיד אותה הוא "נושא עון" על אי הגדתה, אזי, מלבד נשיאת העון על ההמנעות מההגדה, הוא גם חייב קרבן "שבועת העדות" על כפירתו בהשבעה. תוס' ד"ה פשיטא. והרשב"א הקשה על זה, מנין לה לגמרא בודאות שכך היא כוונת הכתוב, עד שהגמרא מקשה כל כך בפשיטות שהמצוה להעיד לחבירו היא מצוה דאורייתא!?

ותירץ, שהראיה היא מכך שהתורה חייבתו קרבן מיוחד הנקרא קרבן "שבועת העדות" גם באופן שחבירו השביעו שיבוא ויעיד לו עדות,

ב"דיני זוטא", הרי שלכולי עלמא חייב השולח בדיני שמים אף באמירה בלבד.

והחוות יאיר [קסו] תירץ, שהברייתא דארבעה דברים פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים מדברת לענין חיוב מצד הנזק שהגיע לחבירו, ועל זה כתבו התוס' שדוקא בשוכר, אבל באומר אינו חייב בדיני שמים על זה שחבירו נזוק על ידו. אבל מצד מה שהכשיל את העדים בעדות שקר, ובא להם מכשול על ידו, ודאי חייב בדיני שמים אף באומר. ובוזה מדברת הגמרא בקידושין, שהוא חייב בדיני שמים על שהכשיל את חברו בהריגת הנפש.

והקצות החושן [לב] תירץ, שהסוגיא כאן מדברת לענין חיוב תשלומין, שהוא חייב מדיני שמים, וזה רק בשוכר את העדים. אבל עונש בידי שמים, ודאי יש לו גם בלא שכר העדים, ועל זה מדובר בסוגיא בקידושין, שהשולח יענש בידי שמים בדינא רבא או בדינא זוטא.

ועוד הביאו האחרונים ראייה לתוס', מהגמרא בסנהדרין [כט א]: מנין שאין טוענין למסית? מהנחש הקדמוני, שהיה יכול לטעון "דברי הרב ודברי התלמיד, דברי מי שומעין?". ומשמע שעל ידי טענה זו נפטר גם מדין שמים, ואילו בסוגייתנו מבואר להלן, שעל אף שהיה יכול לטעון כן, מכל מקום חייב בדיני שמים. אלא ודאי, חלוק אומר משוכר, והנחש היה רק "אומר", וסוגייתנו מדברת בשוכר דוקא.

16. מזה שהגמרא אינה שואלת שבשני עדים

והאיכא (סימן: העושה, בספ, ושליה, חבירו, נשכר) [סימני חמשת הברייתות שהגמרא תביא להלן, שנאמר בהם חיוב בידי שמים]:

העושה מלאכה במי הטאת של פרה אדומה, כגון שהשתמש בהם כמשקולת, (20) או ובפרת הטאת, כפרה אדומה עצמה, ושניהם נפסלין על ידי מלאכה, פטור מדיני אדם מלשלם עבור הנזק שעשה, כי הנזק אינו ניכר בגוף הדבר שנעשתה בו המלאכה, ו"היזק שאינו ניכר" אינו נחשב להיזק, וחייב בדיני שמים.

ב. והאיכא: הנותן סם המות בפני בהמת חבירו, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים?

העדות שהוא יודע לטובתו [ויקרא ה א] "אם לא יגיד, ונשא עונו"!? (18)

ומתריצין: אלא כהד. שרק הוא יודע את העדות, ואילו הכתוב מדבר רק כשיש שני עדים, שאילו היו מעידים היו מחייבים אותו ממון. (19) אבל עד אחד, אין בכחו אלא רק לחייב שבועה ולא ממון. ובכל זאת גם הוא חייב בדיני שמים על המנעותו מלהעיד, כי שמא על ידי עדותו היה נמנע הנתבע מלהישבע לשקר, והיה מודה ומשלם. ונמצא שבהמנעותו מלהעיד, הוא גרם לחבירו הפסד.

והוינן בה: ותו ליכא? וכי אין עוד אופנים של היזק שחייבין עליהם רק בדיני שמים?

והקשה הרע"א, שבאמת מצינו, במקום שעד אחד מועיל לחייב ממון [כגון בעד סוטה, שנאמן להפסידה כתובתה], הוא חייב קרבן שבועה, ואין כתב רש"י שהפרשה מדברת דוקא בשני עדים?

19. כך כתב רש"י. וראה ברע"א ורש"ש למה הוצרך רש"י לומר כן, שהרי גם אם עשה מלאכה בגוף המי חטאת פטור, מהטעם שהוא היזק שאינו ניכר.

וכן הקשו להיפך, שאם שקל בהם משקלות, פטור גם למאן דאמר היזק שאינו ניכר שמיה היזק. וראה בשער המלך [חמץ ומצה ז ד] שיישב קושייתם.

20. שאין חילוק בין מקרב האש אצל הדבר ובין מקרב הדבר אצל האש, בשניהם יש חיוב "אש". תוס' ד"ה אילימא.

והקשו התוס', אם כן, למה אמרה הגמרא בסנהדרין שהכופת חבירו לפני הארי או במקום שעתידה השמש לבא, ומת, פטור? והרי באופן

והוא כלל לא ענה אמן על השבועה, אלא רק כפר ואמר שאינו יודע לו עדות.

ואם לא היה על האדם חיוב מן התורה לבוא ולהעיד לטובת חבירו את העדות שהוא יודע לטובתו, למה הוא חייב להביא קרבן שבועת העדות על שמיעת ההשבעה של חבירו, שהיא שמיעה בלבד, ללא קבלת שבועה בעצמו? וכי האומר לחבירו: משיבעך אני שתאמר בבית דין שראית כך וכך, ואין זו עדות לטובת חבירו, ולא הגיד, יתחייב קרבן שבועה? אלא ודאי, יש עליו חיוב להעיד לטובת חבירו. ולכן חייבה אותו התורה קרבן שבועת העדות על כפירה בשמיעת קול אלה, בלבד.

18. כיון שהתורה הקפידה על כך שיבאו ויעידו, משמע שאילו היו מעידים היו מחייבים ממון. ועוד, שנאמר שם "והוא עד", וקיימא לן שבכל מקום שנאמר "עד" הרי כאן שנים, עד שיפטר לך הכתוב שהוא אחד, כדכתיב "לא יקום עד אחד באיש", שפירט לך הכתוב שהעד האמור כאן הוא אחד. רש"י.

עוד אופנים שחייבין עליהם בדיני שמים, אלא שהברייתא מונה רק את הארבעה האלו, היות והני, איצטריכא ליה, כיון שיש בהם חידוש שהוצרך התנא להשמיעו:

כי מהו דתימא, הייתי אומר, שאפילו בדיני שמים נמי לא ליחייב בהם, לכן קא משמע לן התנא בכרייתא שחייבין עליהם בדיני שמים.

ומבאר הגמרא את החידוש שבכל אחד:

פורין גדר בפני בהמת חבירו —

מהו דתימא, כיון דלמסתריה קאי, שכותל הגדר הרעועה בין כה וכה עומד להיסתר, ואם כן, מה עביד הפורין הזה, ולכן בדיני שמים נמי לא ליחייב, (21) קא משמע לן

ג. והאיכא: השולח את הבעירה ביד הרש שוטה וקטן, והבעירו רכושו של אדם אחר, פטור השולח מדיני אדם, וחייב בדיני שמים.

ד. והאיכא: המבעית הפחיד את חבירו ללא שעשה מעשה בגופו, וכגון שצעק לו לתוך האוזן פתאום והוא נבהל, פטור מדיני אדם, וחייב בדיני שמים.

ה. והאיכא: נשברה כדו ברשות הרבים ולא סלקה את השברים, או נפלה גמלו ברשות הרבים ולא העמידה, ונתקל בהם אדם והזוק, רבי מאיר מחייב בהזיקן.

וחכמים אומרים: פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים?

ומשנינן: אין! מיהא, איכא טובא, אמנם יש

כגון שכפתו והביאו למקום מסויים, ואחר כך הטו עליו זרם מים [בכח שני, שאינו אלא גרמא], שעל אף שהוא עשה את שניהם, פטור. וזה דומה לזורק חץ על חבירו שהיה בידו תריס, ורץ זה, ונטל ממנו את התריס לפני שהגיע אליו החץ, שהוא פטור. כי על זריקת החץ אין לחייבו, מאחר והיה אז בידו התריס, ועל נטילת התריס הוא רק גרמא.

ד. אם שם ידו של חבירו לתוך פי הנחש, אף שודאי סוף הארס לבא ויהרוג אותו, מכל מקום פטור כי הארס עדיין אינו בעולם בשעה שהכניס את ידו לשם.

21. כתבו תוס' לעיל [נה ב ד"ה אילימא], שעל אף שהחייב בידי שמים הוא רק על הבהמה ולא על הכותל, ואיך היה סלקא דעתך שבגלל שהכותל עומד להיסתר יפטר על הבהמה, מכל מקום, אמרה הגמרא, כיון שהבעלים מצווין לסתור הכותל כדי שלא יפול על בני אדם, הוה אמינא שכל הקודם במצוה זכה, ואין לו להימנע

כזה חייב משום אש, ולמאן דאמר אשו משום חציו, יתחייב משום רוצח.

ותירצו:

א. החיוב הוא רק כאשר הוא מקרב הדבר לאש. ואמנם אם יכפות אותו ויביא אותו אל הארי או אל מקום שהשמש תגיע, הוא חייב, אלא שהגמרא מדברת שכפתו במקום שהיה, ולא הזיז אותו ממקומו, ובזה אין חיוב אש.

ב. יש עוד אופן שהוא חייב גם אם לא הזיז אותו ממקומו, כאשר הדבר ההורג כבר היה מזומן אצל הנהרג, כגון שהיה חבירו בתוך המים והחזיק זה את ראשו בכח בתוך המים שלא יוכל להרים את ראשו מהמים, ומת [והחייב הוא משום "מצמצם", ונלמד מפסוק מיוחד שהמצמצם חייב משום רוצח]. אבל אם ההורג עדיין אינו על הנהרג, אלא שסופו לבא, אינו חייב אלא אם הזיזו ממקומו וקירבו אצל ההורג. ג. ויש אופן שאינו חייב גם אם קירבו אצל ההורג, כאשר ההורג לא היה סופו לבא בשעה שקירבו, ורק אחר כך גרם לו שיבא עליו ההורג.

שהוא חייב בדיני שמים. (22)

הכופף קמתו של חברו, נמי יש בו חידוש —

מהו דתימא, לימא, יטעון הכופף את הקמה: מי הוה ידענא דאתיא רוח שאינה מצויה? שהרי למעלה אמרנו שמדובר שהאש הגיעה רק ברוח שאינה מצויה, ולכן ובדיני שמים נמי לא ליחייב הכופף. קא משמע לן.

ולרב אשי, דאמר נמי, "טמון" איתמר, שהוא כיסה את קמת חברו, יש בכך חידוש, כי מהו דתימא שהוא יכול לטעון: אנא, כסויי כסיתיה ניהלך! אני התכוונתי לכסות את התבואה כדי שלא תישרף מיד, ולכן, ובדיני שמים נמי לא ליחייב, (23) קא משמע לן שהוא חייב בדיני שמים.

והשוכר עדי שקר, נמי יש בו חידוש — כי מהו דתימא, לימא, יטעון השוכר את עדי השקר: לא היה להם לעדים לשמוע לי ולעבור על איסור התורה ולהעיד שקר, כי דברי הרב ודברי התלמוד, דברי מי שומעין? ולכן ובדיני שמים נמי לא ליחייב. קא משמע לן שהוא חייב בדיני שמים.

והיודע עדות לחבירו ואינו מעיד לו, נמי יש בו חידוש — מהו דתימא יטעון אותו העד:

אינני מפסיד לו כלום בכך שאינני מעיד לטובתו שהרי עד אחד אין בכחו לחייב ממון אלא רק שבועה, ומי יימר, דכי הוה (אתינא) מסחידנא ליה, כי מי יאמר שזה דבר ודאי שאם הייתי בא ומעיד, והייתי מחייב אותו להשבע כדי שיהיה נאמן נגד עדותי, אכן הוה מודה, היה אותו אחד מודה על האמת שהוא אכן חייב ממון כדי להינצל משבועת שקר? דלמא, הוה עומד בכפירתו, ומשתבע לשקרא, ונמצא שבהמנעותי מלהעיד לא הפסדתי ממון לתובע, ולכן ובדיני שמים נמי לא נחייב. קא משמע לן שהוא חייב בדיני שמים.

שנינו במשנה: נפרצה בלילה, או שפרצה לסטים, ויצאה והזיקה, פטור.

אמר רבה: מה שנאמר במשנה בנפרצה בלילה שהוא פטור, והוא, זה רק באופן, שחתרה הבהמה מתחת לכותל והפילה אותו, שזה בגדר "אונס" ביחס לבעלים, ולכן הם פטורים.

והוינן בה: אבל לא חתרה הבהמה, אלא הכותל נפל מאליו, מאי? האם תאמר שאז חייב הבעלים? והרי תיקשי, היכי דמי? באיזה אופן מדובר?

אילימא בכותל בריא, שחתרה תחת כותל

מלסתור בגלל הפסד הבהמה, ולא יתחייב בדיני שמים אפילו על הבהמה.

ועוד יש לפרש, ש"למסתריה קאי" היינו שבין כך עומד הכותל ליפול, ואז הבהמה תצא, והוה אמינא שלכן לא יתחייב הפורץ אף בדיני שמים על הפסד הבהמה.

22. ואף שעושה מצוה שסותר הכותל, מכל

מקום לא היה לו לסתור עד שיודיע לבעלים וישמרו את בהמתן. רשב"א.

והפני יהושע כתב, שהיה לו לפורץ לשמור על הבהמה בשעה שסותר את הכותל.

23. הקשו התוס', הרי גלוי וידוע למקום אם נתכוין לטובה או לרעה ומה שייך לפוטרו מדיני שמים בטענה זו?

בפשיעה וסופו באונס, חייב, מאי איכא למימר? מדוע הבעלים פטורים? (24)

ומתרצינן: **אלא מתניתין, משנתנו מדברת בכותל בריא, ולכן הבעלים פטורים. ואפילו לא חתרה, אלא שהכותל נפל מעצמו, כי בכל אופן, הבעלים בגדר "אונס".**

וכי איתמר דרבה, אסיפא דמתניתין איתמר. דקתני: הניחה בחמה, או שמסרה לחרש שוטף וקטן, ויצתה והזיקה, חייב.

ועל כך אמר רבה: הבעלים חייבים בהניחה בחמה ואפילו חתרה הבהמה והפילה הכותל ויצאה, ואפילו היה הכותל בריא.

לא מיבעיא חיבא דלא חתרה אלא שהבהמה פרצה את הדלת, אז ודאי הבעלים חייבים, דכולה בפשיעה הוא, שהבעלים היו צריכים לדעת שמחמת צער השמש היא עלולה לפרוץ את הדלת ולצאת.

אלא אפילו חתרה מתחת לכותל, נמוי הם חייבים.

בריא, אם כן, אפילו כי לא חתרה, אלא נפל הכותל מעצמו, אמאי חייב הבעלים על כך, וכי מאי הוה ליה למיעבד כדי למנוע את נפילתו, והרי גם זה "אונס" אצל הבעלים, מאחר והכותל היה בריא!?

אלא, שמא תאמר, שמדובר בכותל רעוע, העשוי ליפול, ולכן כאשר הכותל נפל מעצמו נחשב הדבר שנפל ב"פשיעה" של הבעלים, ולכן הם חייבים – גם זה אי אפשר לומר!

כי אם כן, גם כי לא נפל הכותל, אלא שחתרה הבהמה מתחת לכותל והפילה אותו, אמאי פטור הבעלים? והרי דבר כזה, "תחלתו בפשיעה" לגבי נפילת הכותל, "וסופו באונס", הוא!

שהרי בסוף לא נפל הכותל מעצמו, אלא שחתרה הבהמה תחתיו, שזה נחשב ל"אונס" אצל הבעלים.

הניחא למאן דאמר "תחלתו בפשיעה וסופו באונס, פטור". אלא למאן דאמר "תחלתו

הפשיעה. וגם כאן בא האונס מחמת הפשיעה. כי לא מדובר שהבהמה חתרה ויצאה דרך החתירה, שאז גם אם היה הכותל בריא היתה יכולה לחתור, ולא בא האונס מחמת הפשיעה, אלא כמו שפירש רש"י, שחתרה והפילה הכותל, שאם היה הכותל בריא, לא היה נופל בחתירה. תוס' לעיל נב ב ד"ה ושכיחי.

ולפי זה הקשה בתוס' רבינו פרץ, למה לא מתרצת הגמרא באמת שיצאה דרך החתירה ולא נפל הכותל. ותירץ דלשון נפרצה משמע שהכותל נפל.

ותירצו, שאפילו באמת התכוון לטובה שלא ישרף מהר ויוכל בעל הבית להציל בינתיים, מכל מקום חייב בדיני שמים, כי היה צריך להיזהר שלא יגרם לו הפסד על ידי כך. ד"ה כסויי.

ובים של שלמה [ד] כתב, משמע מלשון התוספות שידע שטמון פטור באש. אלא, שנתכוון לטובה. אבל אם לא ידע כלל דין טמון, ונתכוון לטובה, פשיטא שפטור אף בדיני שמים, שהרי אנוס הוא, ומאי הוה ליה למיעבד.

24. גם למאן דאמר תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב, אינו חייב אלא כשהאונס בא מחמת

שנינו במשנה: הוציאוהו לסטים, לסטים חייבין.

והוינן בה: פשיטא שהליסטים חייבים על ב-11 נזקי הבהמה!

שהרי כיון דאפקוה, שהוציאו את הבהמה מרשות בעליה, וגם עשו בה קנין משיכה, ושנינו רשות, הרי מעתה ואילך, קיימא לה ברשותיהו, הבהמה קנויה היא להם [בקנין גזילה שעשו בה],⁽²⁷⁾ לכל מילי, לכל דבר [אם כי עדיין חייבים הם בהשבתה, כיון שאמרה תורה "והשיב את הגזילה אשר גזל".] ולכן היא נחשבת כקנויה להם אפילו לענין זה שהם חייבים לשלם את נזקיה שהזיקה ממון אחרים, כמו שחייב אדם לשלם את הנזקים שהזיק ממנו.⁽²⁸⁾

מהו דתימא, הויה ליה תחילתו בפשיעה לגבי פריצת הדלת, וסופו באונם לגבי החתירה,⁽²⁵⁾ ויפטרו הבעלים.⁽²⁶⁾

קא משמע לן רבה, דכולה פשיעה היא שגם לגבי החתירה נחשב הדבר לפשיעה אצל הבעלים.

מאי טעמא?

דאמר ליה הניזק לבעלים: מידע ידעת, דכיון דשבקתה, הנחת את בהמתך בחמה, כל טצדקא תחבולה דאית לה למיעבד, עבדה ונפקא! היא עלולה לעשות הכל כדי לצאת משם כדי להשתחרר מהצער, ואפילו לחתור תחת הכותל. ונמצא שתחילתו וסופו היה בפשיעה.

27. תוס' והרא"ש הביאו ירושלמי, שדוקא כשהוציאהו הלסטים על מנת לגזולה. אבל אם הוציאוהו על מנת לאבדה לא קנו אותה בקנין גזילה.

והקשו האחרונים מהגמרא לקמן [צח א], שהזורק מטבע של חבירו לים הגדול פטור, והני מילי דאדייה אדויי [שהכה לו תחת ידו עד שנפלה לים]. אבל אם שקליה בידיה [לקח ממנו את המטבע, וזרקה לים], מיגזל גזליה. הרי שגם כאשר נתכוין רק לאבדה, יש עליו דין גזלן וקנאה בקניני גזילה להתחייב באונסין?

והפני יהושע שם תירץ, מה שהוא פטור בנתכוין לאבדה זה רק על מה שהבהמה הזיקה לאחרים, אבל על גוף הבהמה נתחייב גם במתכוין לאבדה.

28. הקשו התוס', מנין לה לגמרא שגולן קונה את הבהמה גם לענין שהוא יתחייב על מה שהיא מזיקה? ואין לומר שכמו שמצינו

25. הקשו התוס' שהגמרא היתה יכולה לומר מהו דתימא כולה אונס, וכגון שנעל כל כך חזק שאינה יכולה לצאת רק על ידי חתירה, וקא משמע לן שגם אצל החתירה הוא פושע. ד"ה מהו.

ובתוס' רבינו פרץ תירץ, שרבה קאי על משנתנו, המדברת בנעל בפניה כראוי, דהיינו בשמירה פחותה.

26. הקשה רע"א, הרי כל התירוץ של הגמרא לא בא אלא ליישב למאן דאמר תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב, ולפיו אין כאן רבותא. ותיירץ, שכוונת הגמרא היא שאפילה חתרה ויצאה דרך החתירה, שאז לכולי עלמא פטור כיון שהאונס לא בא מחמת הפשיעה [עיין הערה 24].

והרא"ה בשיטמ"ק כתב, שכאן לכולי עלמא פטור, כי האונס לא היה בדבר שפשע בו, שהוא לא פשע אלא בדלת ולא בכותל. וקא משמע לן שכולה פשיעה גם לגבי הכותל.